

АПАРАТ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Головне науково-експертне управління

01008, м.Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.:255-40-25, 255-45-01; факс: 255-41-86

До реєстр. № 3758 від 01.07.2020
Народні депутати України
І. Совсун та інші

ВИСНОВОК на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо деяких аспектів реалізації принципів академічної доброчесності»

У законопроекті шляхом внесення змін до ст. 26 Закону України «Про освіту» (далі – Закон) пропонується передбачити додаткові вимоги до особи, яка претендує на зайняття посади керівника закладу освіти, якщо вона має науковий ступінь кандидата, доктора наук або ступінь доктора філософії (мистецтв) у вигляді проходження обов'язкової перевірки на дотримання у дисертації (дисертаціях) на здобуття відповідного наукового ступеня академічної доброчесності у порядку, визначеному законодавством.

Крім того, змінами до ст. 7 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» пропонується заборонити призначення на посаду члена Кабінету Міністрів України осіб, у дисертаціях на здобуття наукового ступеня кандидата, доктора наук або ступеня доктора філософії (мистецтв) яких у порядку, визначеному законодавством, виявлено порушення академічної доброчесності. Аналогічну заборону пропонується запровадити також для осіб, які претендують на вступ на державну службу (зміни до ст. 19 Закону України «Про державну службу»).

У п. 2 пояснювальної записки до законопроекту зазначається, що його розроблено з метою встановлення вимог щодо дотримання академічної доброчесності для керівників закладів освіти та осіб, які претендують на посади членів Кабінету Міністрів України та державної служби, аби унеможливити зайняття цих суспільно важливих посад особами, чиї етичні принципи та професіоналізм можна поставити під питання.

Розглянувши законопроект у стислий термін, розділяючи стурбованість авторів законопроекту щодо поширення плагіату та інших порушень академічної доброчесності, Головне управління вважає за необхідне

висловити щодо його змісту наступні зауваження, з огляду на які не може підтримати відповідні положення.

1. Відповідно до ч. 1 ст. 42 Закону академічна доброчесність визначається, як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Види академічної відповідальності (у тому числі, додаткові та/або деталізовані) учасників освітнього процесу за конкретні порушення академічної доброчесності визначаються спеціальними законами та/або внутрішніми положеннями закладу освіти, що мають бути затверджені (погоджені) основним колегіальним органом управління закладу освіти та погоджені з відповідними органами самоврядування здобувачів освіти в частині їхньої відповідальності (ч. 7 ст. 42 Закону).

Відповідно до ч. 6 ст. 6 Закону України «Про вищу освіту» до захисту допускаються дисертації (наукові доповіді), виконані здобувачем наукового ступеня самостійно; виявлення в поданій до захисту дисертації (науковій доповіді) академічного плагіату є підставою для *відмови у присудженні* відповідного наукового ступеня. Виявлення академічного плагіату у захищеній дисертації (науковій доповіді) є підставою для *скасування рішення* спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня та видачу відповідного диплома.

При цьому, негативні наслідки виявлення академічного плагіату в захищеній дисертації несуть не тільки особа, але й науковий керівник (консультант), члени ради та офіційні опоненти, які надали позитивні висновки про наукову роботу, голова відповідної спеціалізованої вченої ради, спеціалізована вчена рада, заклад вищої освіти (наукова установа).

Враховуючи викладене, є підстави стверджувати, що чинним законодавством передбачений правовий механізм забезпечення академічної доброчесності під час здобуття відповідних наукових ступенів, а тому проблема, на думку Головного управління, полягає не стільки у відсутності правового регулювання відповідних суспільних відносин, скільки в забезпеченні неухильного виконання вже чинних норм.

2. Виглядає сумнівним відповідність новел законопроекту принципу пропорційності. Адже запропоновані обмеження у правах носять пожиттєвий характер, незважаючи на те, що відповідна особа, очевидно для настання таких наслідків, вже понесла відповідальність внаслідок скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня.

Разом з тим, Конституційний Суд України наголошує, що встановлення обмежень прав і свобод людини і громадянина є допустимим виключно за умови, що таке обмеження є домірним (пропорційним) та суспільно необхідним (пп. 3.3 п. 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України у справі про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України від 19.10.2009 № 26-рп/2009). Слід виходити з того, що будь-яке обмеження прав людини і громадянина повинне бути не тільки юридично обґрунтованим, а й соціально виправданим і адекватним (пп. 3.2 п. 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України у справі про корупційні правопорушення та введення в дію антикорупційних законів від 06.10.2010 № 21-рп/2010).

3. Необхідно зазначити, що положенням законопроекту властиві ознаки недостатньої правової визначеності. Так, у проекті пропонується поширити його дію лише на осіб, які *претендують* на зайняття посад керівників закладів освіти, призначення на посаду члена Кабінету Міністрів України та на вступ на державну службу. При цьому, незрозуміло чи буде поширюватися запропонований механізм перевірки дисертацій на керівників закладів освіти, членів Кабінету Міністрів України та державних службовців, які вже обіймають відповідні посади, та які наслідки вони нестимуть у разі виявлення у їх дисертаціях на здобуття наукового ступеня кандидата, доктора наук або ступеня доктора філософії (мистецтв) порушення академічної доброчесності.

Крім того, викликає сумнів сама ідея поширення відповідних заборон на зазначене коло осіб, з огляду на те, що законодавством України не передбачено серед обов'язкових вимог для обіймання зазначених посад наявності наукового ступеня кандидата, доктора наук або ступеня доктора філософії (мистецтв). У разі прийняття відповідних норм у запропонованому вигляді, на практиці може скластися ситуація, що особи, які будуть претендувати на ту чи іншу посаду, умисно не зазначатимуть про факт наявності у них відповідного наукового ступеня, задля уникнення процедури перевірки на дотримання у дисертації (дисертаціях) на здобуття наукового ступеня принципів академічної доброчесності.

З огляду на зазначене, на нашу думку, подібні вимоги можуть ставитися (з урахуванням зауваження, викладеного у п. 2 даного висновку) лише для тих осіб, які претендують на зайняття посад, де умова наявності відповідного наукового ступеня є обов'язковою та безпосередньо передбачена законами України (наприклад, для: керівника факультету (навчально-наукового інституту) закладу вищої освіти – ч. 2 ст. 35; керівника кафедри закладу вищої освіти – ч. 6 ст. 35; керівника закладу вищої освіти – ч. 1 ст. 42 Закону України «Про вищу освіту»).

4. Слід звернути увагу на необхідність уніфікованого вживання термінології, яка використовується у законопроекті. Так, у змінах до ч. 2 ст. 26 Закону України «Про освіту» вживається термін «ступінь доктора філософії (мистецтв)», у новому абз. 4 ч. 4 ст. 7 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» – «науковий ступінь ... доктора філософії (мистецтв)», а у новому п. 9 ч. 2 ст. 19 Закону України «Про державну службу» – «освітній ступінь доктора філософії (мистецтв)». При цьому, зазначимо, що згідно з ч. 6 ст. 5 Закону України «Про вищу освіту» доктор філософії – це освітній і водночас перший науковий ступінь (абз. 1), а доктор мистецтва – це освітньо-творчий ступінь (абз. 5).

5. Законопроект потребує усунення недоліків техніко-юридичного характеру. Так, у другому реченні нового абз. 2, яким пропонується доповнити ч. 2 ст. 26 Закону перед словами: «керівника закладу освіти», вочевидь, пропущене слово «посаду».

Звертаємо увагу на те, що за загальними вимогами законодавчої техніки у разі внесення змін до декількох законів, вони подаються у хронологічному порядку. Проте зазначені рекомендації у законопроекті не враховані.

Керівник Головного управління

С. Тихонюк

Вик.: В. Грицак, В. Гергелійник

СЕДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Підписувач: ТИХОНЮК СВІТЛАНА АНДРІЙВНА

Сертифікат: 2B6C7DF9A3891DA104000000733B42008E588D01

Дійсний до: 27.05.2021 23:59:59

Апарат Верховної Ради України
№ 16/3-2020/153889 від 10.09.2020

192322